

**BOSHLANG‘ICH SINIF ONA TILI DARSLARIDA
O‘QUVCHILARINING O‘QUV-BILISH FAOLIYATINI
MODELLASHTIRISH**

**Shoymurodova Roziya Yusuf qizi Termiz davlat pedagogika instituti
1-kurs magistranti**

**Ilmiy rahbar: Termiz davlat pedagogika instituti boshlang‘ich ta‘lim
kafedrası mudiri dost. Muxtorova Lobar Abdimannobovna**

Annatatsiya Boshlang‘ich sinf o‘quvchilari nutqini o‘stirish, ravon o‘qishga erishish hozirgi elektron hayot tezkor rivojlanishi jarayonida dolzarb muammolardan biridir. O‘qish, uqish, o‘rganish inson hayotida muhim ahamiyatga ega. Ravon o‘qishga o‘rgatishning yo‘l- yo‘riqlarini o‘qish metodikasi ishlab chiqadi hamda savod o‘rgatish davridan boshlab mukammalashib boradi. Ushbu o‘qitish metodlaridan biri o‘quv-bilish faoiyatini modellashtirish metodi hisoblanadi..

Kalit so‘zlar: ta'lim, metodika, tafakkur, o‘quvchilarda tez, ongli, ifodali o‘qish malakalarini shakllantirish;

Ona tili fani darslarida o‘quvchilarning atrof muhit haqidagi tasavvurlari boyitiladi, nutqi o‘stiriladi. Darslikda o‘zlashtirilgan bilimlari multimediya ilovalari va o‘quvchilarning aqliy rivojlanishiga, mantiqiy fikrlash ko‘nikmalarini shakllantirishga, dunyoqarashini boyitishga, mustaqil fikrlashg nutqini o‘stirishga, qobiliyatlarini tarbiyalashga va ijodiy tasavvurini rivojlantirishga qaratilgan o‘quv qo‘llanmalar, darsliklar, elektron ta‘limiy vositalar orqali shakllanadi. Matn orqali tasavvur eta olmagan so‘zlarni rasmi orqali nutqiga kiritish imkoni rivojlanadi.

Demak, boshlang‘ich sinf o‘quvchilarini ona tili darslarida tovushlarni tanishga, harflarni anglashga, yozishga, ongli o‘qishga o‘rgatish bilan bir qatorda ularning tasavvuri g‘oyalari ham ko‘payib boriladi. Ko‘rganlari, eshitganlari, qiladi his etgan narsalari haqida shakllangan tasavvurlari asta sekin rivojlanib boradi.

Ma‘lumki, dars bosqichli izchillik asosida olib boriladi. Har bir amalga oshirilgan tahlil keyingi tahlil uchun zamin yaratishi, boshqacha aytganda,

berilgan bilim keyingi bilimning muvaffaqiyatli egallanishini ta'minlashilozim. Bu bizga ijodiy tasavvurni rivojlantirishni savod o'rgatish davridan boshlab olib borish orqali, kelgusida o'quvchilarni ijodiy faol, kundunyoqarashga ega, aqliy rivojlangan, fikrlash quvvati yuqori, estetik tarbiyalangan, tafakkuri rivojlangan, qobiliyatli, mantiqiy fikrlay oladigan shaxsni tarbiyalashga zamin yaratadi, degan

xulosaga kelishimizga yordam beradi. Boshlang'ich sinf savod o'rgatish davri uchun mo'ljallangan "Alifbe" darsligida keltirilgan topshiriq va mashg'ulotlarning o'quvchilar tasavvurini o'stirishdagi ahamiyatini tahlil qilamiz. Amaldagi "Alifbe" darsligida o'quvchilarning tasavvurini boyitishga, aqliy salohiyatini o'stirishga, hikoya va ertaklar tuzishga mo'ljallangan rasmi kompozitsiyalardan keng foydalanilgan.

Bir nechta ijodiy topshiriqlar ham o'z aksini topgan. Asosiy maqsad o'quvchilarni o'zbek tilidagi barcha tovushlar va harflar bilan tanishtirish, o'qish va yozish ko'nikmalarini shakllantirishdan iborat bo'lganligi sababli bunday topshiriqlarga

ko'p vaqt ajratilmagan. Tajribalardan ma'lumki, biror qiziqarli hayotiy hodisa yoki multfilm

qahramonlarini muhokama qilinganda o'quvchilar birdan turli xildagi, atroflicha

fikrlar bildirib boshlaydilar. Shunday vaziyatlarda ular o'z aqliy imkoniyatlaridan

ko'p narsalarni bilishi ma'lum bo'lib qoladi. Shu o'rinda savol tug'iladi: nega ulardarga oid mavzular yuzasidan gapirganlarida bunday ishtiyoq bilan so'zlamaydilar?

Chunki multfilmlarni tomosha qilganlarida tasavvur yaqqol namoyon bo'ladi. Nutq organlari, odam organizmining nutq tovushlari hosil bo'lishida qatnashadigan turli qismlari. Aktiv nutq organlariga til, lab, yumshoq tanglay, passiv nutq organlariga esa tishlar, qattiq tanglay, burun bo'shlig'i kiradi.

Nutqning tashqi va ichki, ogʻzaki va yozma turlari bor. Tashqi nutq asosan aloqa bogʻlash maqsadlariga xizmat qiladi, shuning uchun u tinglovchilarga tushunarli qilib tuziladi. Oʻzini bilish, tafakkur jarayonlarida gʻoyat muhim rol oʻynaydi. Yozma nutq (xat yozish va oʻqish) 77 funksional jihatdan ichki nutq (yozilajak narsani ichida inchirlash, tovush chiqarmasdan oʻqish) bilan chambarchas bogʻliqdir. Maʼlumki, soʻzlashuv tili nutq oʻstirishning dastlabki boshqichi hisoblanib, u astasekin takomillashib boradi. Soʻzlashuv tili esa oʻqilgan matnlarni ogʻzaki hikoya qilishda namoyon boʻladi. Soʻzlashuvga oʻrganish barcha darslar jarayonida amalgaoshadi, lekin oʻqish darslari yetakchi ahamiyat kasb etishi kerak.

Kichik yoshdagi maktab oʻquvchilariga maʼnaviy kamolot ona tili orqali mujassamlashadi. Ona tili, shu jumladan, oʻqish nutq oʻstirish taʼlim –tarbiya jarayonidagi eng muhim vositalardandir. Oʻquvchilarning ogʻzaki va yozma nutqlarini meʼyorlashda ularning mutanosibligini taʼminlashda, milliy tilning tabiati va oʻziga xos xususiyatini belgilashda, ifoda va talaffuz qonuniyatlarini aks ettirishda ohangdorlik, yaʼni shijoat bilan oʻqishning amaliy ahamiyatini oʻstirish, adabiy til meʼyori va mezonlariga rioya qilish, oʻqish, oʻqish metodlarini takomillashtirish yoʻllarini izlash va eng qulaylarini amaliyotga tatbiq qilish zarur. Adabiy tiltushunchasi keng qamrovli, koʻp qirrali hodisadir. Adabiy til taraqqiyoti barqarorligini taʼminlashda bolalarning yoshlikdan nutq madaniyatlarini tarkib toptirish va tarbiyalash lozim.

Til qonunlarning taʼlimga tatbiqi munosabati bilan bolalarni oʻqishga oʻrgatishdagi usullarni toʻgʻri qoʻllashi (koʻrgazmalilik, tarqatib berilgan topshiriqli qogʻozlar bilan ishlash yoʻllarini bilish) usullari takomillashtiriladi. Oʻquvchilarning bilish faoliyatlarining oʻziga xos taraqqiy etishini hisobga olish, ayniqsa, ularning ruhiy, fiziologik xususiyatlari bilan bogʻliq boʻlgan ishlarga yetarli ahamiyat qilish lozim. Ularga nisbatan eʼtibornikuchaytirish, mehrlil va hamisha shirinsuxan boʻlish zarur. Bola shaxsipedagogik va psixologik nuqtayi nazardan juda nozik

histuyg'ularga boy bo'lib, o'qituvchi ana shu tuyg'ularni ilg'ashi. Bola ruhiyatini ko'rsatishi, ta'limjarayonida insonparvarlik tarbiyasiga alohida e'tibor berishi zarur.

O'qituvchining turli fanlarni o'qitishdan maqsadi o'quvchilarning nutq madaniyatini, nutq ko'nikmalrini shakllantirish, ijodiy qobiliyatlarini taraqqiy ettirish kabi masalalarni o'z ichiga oladi. O'qituvchi nutqi o'quvchilar uchun namunadir. O'quvchilarning nutqi ravon, tushunarli bo'lishi uchun eng avvalo uning nutqidagi nuqsonlarni bartaraf etishga e'tibor berih zarur. Nutq ichki va tashqi ko'rinishiga ega. Ichki nutq odamning o'z ichiga gapiradigan passiv nutqi bo'lib, u ikkinchi kishining ishtir

Ta'lim o'qituvchi va o'quvchilarning hamkorlikdagi faoliyati bo'lib, shu jarayonda shaxsning taraqqiyoti, uning ma'lumoti va tarbiyasi ham amalga oshadi. Darslarda o'qituvchi o'z bilimi, ko'nikma va malakalarini mashg'ulotlar vositasida o'quvchilarga yetkazadi, o'quvchilar esa uni o'zlashtirib borishi natijasida undan foydalanish qobiliyatiga ega bo'ladi. O'rganish jarayonida o'quvchilar o'zlashtirishning turli ko'rinishlaridan foydalanishadi, ya'ni o'zlashtirilayotgan ma'lumotlarni qabul qilish, qayta ishlash hamda amaliyotga tatbiq etishda o'ziga xos tafovutlarga tayanadi. Ta'lim jarayonida o'qituvchi va o'quvchilarning dars paytidagi hamkorligi, o'quvchilarning mustaqil ishlashi, sinfdan tashqari ishlar shaklida ta'lim va tarbiya masalalari hal etiladi.

Ta'limning maqsadi jamiyat ehtiyojiga mos ravishda shakllanadi. Shunday ekan, ta'lim-tarbiya maqsadi mos va mutanosib bo'lishi kerak. Ilmiy adabiyotlarda ta'limning maqsadi imkoniyatlaridan to'g'ri, aniq, o'rinli foydalanish ko'nikma va malakalarini hosil qilish, mantiqiy-ijodiy tafakkurni rivojlantirish, kommunikativ savodxonlikni oshirish, milliy g'oyani singdirish, sharqona tarbiyani shakllantirish, shaxsni ma'naviy boyitishdan iboratligi ta'kidlangan. Ta'limiy maqsad asosida o'quvchilarda mustaqil fikrlash, og'zaki va yozma savodxonlikni oshirish, mantiqiy tafakkurni rivojlantirish orqali ularning muloqot madaniyati takomillashtiriladi.

Tarbiyaviy maqsad asosida esa ma'naviy, g'oyaviy, nafosat tarbiyasi beriladi. Til o'rganish jarayonida xalqning madaniy-axloqiy qadriyatlariga yaqinlashtirish imkoni paydo bo'ladi.

Xulosa qilib aytganda, boshlang'ich sinflarning "Ona tili" darsliklarida berilgan har bitta mashq o'quvchilar uchun o'ziga xos jumboq. Uni to'g'ri bajarish o'qituvchiga ham, o'quvchilarga ham bab-baravar tegishlidir. Mashqlar mavzu jihatidan o'zaro bog'liq bo'lsa-da, ularning har biri o'ziga xos yangicha yondashishni taqozo etadi. Shunisi xarakterliki, sho'ro davri ta'limida mashqlar nazariy qoidalarga dalil-isbot tarzida keltirilgan bo'lsa, endilikda amaliy mashqlarni bajarish orqali nazariy qoida-xulosalar chiqarish ko'zda tutilgan. Bundan ko'zlangan maqsad mashqlarni shunchaki bajarish bo'lmay, ona tili qonuniyatlarini teran o'zlashtirish, so'z sehri o'quvchilarning qalbdan his etishlariga, amalda undan to'g'ri va unumli foydalanishlariga erishishdir. Muammoli izlanish metodi ta'lim jarayonida faqat yaxshi o'zlashtiruvchilargagina emas, balki barcha o'quvchilarga mo'ljallanganligini ta'kidlash joiz. Ishning mohiyati shundaki, muammoli yondashuv barcha o'quvchilarni qo'yilayotgan muammoga qiziqtirishi, eng real farazni tanlashga olib kelishi kerak. Muammoli izlanish metodi o'quvchilar bilan hamkorlik munosabatlarini o'rnatish, ulardan tezda axborot olish, ularga mustaqil fikrlash va darhol mulohazasini bildirish imkonini beradi. Muammoli izlanish metodi bilim berish jarayonida o'quvchilar faoliyatiga tayanilishiga ko'ra mustaqil ishlash metodiga yaqin turadi. Va ko'pincha bu ikkala metod birgalikda qo'llaniladi. Biz keyingi badda mustaqil ishlash metodining mustaqil fikrlashga o'rgatishdagi o'rniga to'xtalib o'tamiz.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. "Barkamol avlod yili" Davlat Dasturi. - T.: O'zbekiston, 2010.

2. O‘zbekiston Respublikasining "Ta'lim to‘g‘risida"gi Qonuni Barkamol avlod - O‘zbekiston taraqqiyotining poydevori.- T.: "Sharq", 1998
3. Abduqodirov A.A., Begmatova N.X. Maktabgacha ta'lim muassasalarida multimedia texnologiyasidan foydalanish uslubiyoti (o‘quv-uslubiy qo‘llanma). - Qarshi: Nasaf, 2011.
4. Alimov N. Maktabgacha yoshdagi bolalarni matematik ta'limga tayyorlash . Maktabgacha ta'lim. - T., 2005.
5. Axmedova M. Maktabgacha yoshdagi bolalarning o‘zlashtirish darajasini aniqlash va tahlil qilish . Bola shaxsini rivojlantirishning dolzarb muammolari mavzusidagi II xalqaro anjuman. - T.: 2008.
6. Мухтарова, Л. (2023). Экологическая безопасность как неотъемлемая составляющая экологической культуры. Интерпретация и исследования, 2(1). 7 . Абдиманнабовна, М. Л. (2023). ФОРМИРОВАНИЕ И РАЗВИТИЕ СИСТЕМЫ МАТЕМАТИЧЕСКИХ ЗНАНИЙ И НАВЫКОВ В ИССЛЕДОВАНИЯХ TIMSS. Журнал педагогов, 1(1), 517-517.
8. Мухтарова, Л. А. (2021). Использование инновационных образовательных технологий в формировании культуры окружающей среды. Восточное возрождение: инновационные, образовательные, естественные и социальные науки, 1(10), 792-797.
9. Ziyaqulova Maftuna Shuhrat qizi “ Boshlang‘ich sinf o‘quvchilarida shaxslararo muloqot madaniyatini shakllantirish”. “Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендириў” /Илимий-методикалык журнал 2024 5/2-сан ISSN 2181-7138. Нөкис -2024
10. Ziyaqulova Maftuna Shuhrat qizi “Problems and solutions of scientific and innovative research” “Boshlang'ich sinf o'quvchilarida ijobiy fazilatlarni shakllantirish mexanizmi”- 2024- yil 182-1187-betlar Volume 01. ISSUE 07 universalconference.us.